

Spółeczeństwo małego miasta polskiego we wczesnej nowożytności a procesy o czary. Przykład Kleczewa

Celem projektu jest przebadanie sposobów myślenia o świecie charakterystycznych dla nowożytnych chłopów, mieszczan i drobnej szlachty, w kontekście specyficznego dla wczesnej nowożytności zjawiska procesów o czary. Przedmiotem szczegółowej analizy będą mieszkańcy Kleczewa i okolic – niewielkiego miasta w powiecie konińskim, które na przestrzeni lat 1624–1738 było areną co najmniej 46 udokumentowanych procesów przeciwko czarownicom. Tamtejsi ludzie byli typowymi przedstawicielami religijności wiejskiej, która kształtowała wypracowaną przez nich wizję świata.

Podstawowym źródłem, które zostanie przeanalizowane w trakcie realizacji projektu, będzie *Księga wójtowska miasta Kleczewa* – niezwykle cenny rękopis, przechowywany w bibliotece Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, stanowiący unikatowy w skali kraju przykład księgi karnej, w której odnotowywano niemal wyłącznie procesy o czary, a także nieliczne inne przestępstwa, które godziły w obowiązujące normy społeczne (dzieciobójstwa, morderstwa ze szczególnym okrucieństwem, świętokradztwa i zoofilia). Ze względu na to, że księgi karne przekazują bardzo specyficzne informacje na temat mieszkańców danego regionu, materiał źródłowy rozszerzony zostanie o księgi miejskie Kleczewa i Kazimierza Biskupiego, księgi konsystorza gnieźnieńskiego oraz księgi wizytacji kościelnych.

W 1925 roku K. Sochaniewicz opublikował apel w którym podkreślał konieczność publikacji materiałów archiwalnych związanych z procesami o czary i prowadzenia badań podstawowych w tym zakresie. W 2011 roku apel ten ponowiony został przez J. Wijaczkę. Po prawie 100 latach od pierwszej publikacji, postulat ten wciąż nie pozostał spełniony. Celem projektu (nawiązującym do twierdzeń K. Sochaniewicza i J. Wijaczki) jest podjęcie szerokich studiów źródłowych nad tematem wczesnonowożytnej mentalności chłopów i mieszczan, oraz popularyzacja ich wyników zagranicą. Obecnie jedynym rozpoznawanym na Zachodzie, zagranicznym badaczem zajmującym się zagadnieniem polskich procesów o czary jest M. Ostling, amerykański historyk pracujący na Arizona State University. Wydanie monografii analizującej polskie procesy o czary, która weszłaby w dyskusję z publikacjami zachodnimi (szczególnie anglo-amerykańskimi) wydaje się konieczne, aby wzbudzić wśród zagranicznych badaczy zainteresowanie tym tematem i włączyć go w międzynarodowy obieg.

Projekt podzielony został na dwa etapy: w pierwszym przeprowadzona zostanie szeroka kwerenda źródłowa w księgach miejskich Kleczewa, Kazimierza i Słupcy, księgach grodzkich Konina, aktach konsystorza gnieźnieńskiego i poznańskiego oraz w księgach wizytacji kościelnych. W drugim etapie podjęta zostanie właściwa analiza sygnalizowana w tytule projektu: w jej ramach przebadane zostaną relacje władzy oraz relacje natura–kultura, które były jednymi z głównych, które kształtowały myślenie o świecie ówczesnych ludzi.

Efektom realizacji projektu będą cztery główne publikacje: monografia poświęcona tematyce wczesnonowożytnej mentalności mieszkańców małych miast Rzeczypospolitej w kontekście procesów o czary, a także trzy artykuły, nakreślające najważniejsze ustalenia projektu, opublikowane w czasopismach o uznanej, międzynarodowej renomie (indeksowanych przez ERIH).